

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

۱۲۰۰ نکته کلیدی

حقوق جزا

تدوین: ستاره حاج محمدجعفر

انتشارات چتر دانش - ۱۳۹۷

نشر چتر دانش

- ◀ سرشناسه: حاج محمد جعفر، ستاره ، ۱۳۶۸-
- ◀ عنوان و نام پدیدآور: ۱۲۰۰ نکته کلیدی حقوق جزا
- ◀ مشخصات نشر: تهران: چتر دانش، ۱۳۹۶.
- ◀ مشخصات ظاهری: ۱۵۹ص.
- ◀ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۳۵-۹
- ◀ وضعیت فهرست نویسی: فیپای مختصر
- ◀ یادداشت: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir>
- ◀ قابل دسترسی است
- ◀ عنوان گسترده: هزار و دویست نکته کلیدی حقوق جزا.
- ◀ شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۳۴۰۵۳

- ◀ نام کتاب: ۱۲۰۰ نکته کلیدی حقوق جزا
- ◀ ناشر: چتر دانش
- ◀ تدوین: ستاره حاج محمد جعفر
- ◀ نوبت و سال چاپ: سوم - ۱۳۹۷
- ◀ شمارگان: ۲۰۰۰
- ◀ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۰۳۵-۹
- ◀ قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، فمیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پفش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصفه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

فهرست

۱۲	حقوق جزای عمومی
۱۲	بخش اول: مواد عمومی
۱۲	فصل اول: تعاریف
۱۳	فصل دوم: قلمرو قوانین جزایی در مکان
۱۳	اصل صلاحیت سرزمینی
۱۳	اصل صلاحیت واقعی (صلاحیت حمایتی)
۱۴	اصل صلاحیت شخصی
۱۵	اصل صلاحیت جهانی (بین المللی)
۱۵	جرایم ارتكابی در کشتی‌ها
۱۵	جرایم ارتكابی در هواپیما
۱۶	جرایم ارتكابی در آب‌های ساحلی
۱۶	فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان (ماده ۱۰ و ۱۱ ق.م.ا)
۱۷	بخش دوم: مجازات‌ها
۱۷	فصل اول: مجازات‌های اصلی (مواد ۱۴-۲۲ ق.م.ا)
۲۰	فصل دوم: مجازات‌های تکمیلی و تبعی (مواد ۲۶-۳۳ ق.م.ا)
۲۳	فصل سوم: نحوه تعیین و اعمال مجازات‌ها (مواد ۲۷-۳۶ ق.م.ا)
۲۴	فصل چهارم: تخفیف مجازات و معافیت از آن (ماده ۳۷-۳۹ ق.م.ا)
۲۴	تخفیف مجازات (مواد ۳۷ و ۳۸)
۲۶	حکم به معافیت از کیفر (ماده ۳۹ ق.م.ا)
۲۶	فصل پنجم: تعویق صدور حکم (مواد ۴۰-۴۵ ق.م.ا)
۲۸	فصل ششم: تعلیق اجرای مجازات (مواد ۴۶-۵۵ ق.م.ا)
۳۱	فصل هفتم: نظام نیمه آزادی (مواد ۵۶ و ۵۷ ق.م.ا)
۳۲	فصل هشتم: نظام آزادی مشروط (مواد ۶۳-۵۸ ق.م.ا)
۳۴	نظارت الکترونیکی (ماده ۶۲ ق.م.ا)
۳۴	فصل نهم: مجازات‌های جایگزین حبس (مواد ۸۷-۶۴ ق.م.ا)
۸۸-۹۵	فصل دهم: مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان (مواد ۸۸-۹۵ ق.م.ا)
۳۷	جرایم موجب تعزیر
۳۸	ارتكاب جرایم موجب حد و قصاص توسط پسران
۳۹	ارتكاب جرایم موجب حد و قصاص توسط دختران

۴۰	فصل یازدهم: سقوط مجازات (مواد ۹۶-۱۲۱ ق.م.ا.)
۴۰	مبحث اول: عفو (مواد ۹۶-۹۸ ق.م.ا.)
۴۱	مبحث دوم: نسخ قانون (ماده ۹۹ ق.م.ا.)
۴۱	مبحث سوم: گذشت شاکی (مواد ۱۰۴-۱۰۰ ق.م.ا.)
۴۲	مبحث چهارم: مرور زمان (مواد ۱۱۳-۱۰۵ ق.م.ا.)
۴۲	مرور زمان تعقیب و صدور حکم
۴۳	مرور زمان شکایت (ماده ۱۰۶ ق.م.ا.)
۴۴	مرور زمان اجرای مجازات (ماده ۱۰۷ ق.م.ا.)
۴۵	موارد ممنوعیت مشمول مرور زمان تعقیب، صدور حکم و اجرای مجازات:
۴۶	مبحث پنجم: توبه مجرم (مواد ۱۱۹-۱۱۴ ق.م.ا.)
۴۷	مبحث ششم: اعمال قاعده در (مواد ۱۲۰ و ۱۲۱ ق.م.ا.)
۴۸	بخش سوم: جرایم
۴۸	فصل اول: شروع به جرم (مواد ۱۲۲ و ۱۲۳ ق.م.ا.)
۵۰	فصل دوم: شرکت در جرم (ماده ۱۲۵ ق.م.ا.)
۵۱	فصل سوم: معاونت در جرم (مواد ۱۲۹-۱۲۶ ق.م.ا.)
۵۴	فصل چهارم: تعدد جرم (مواد ۱۳۱-۱۳۵ ق.م.ا.)
۵۶	فصل پنجم: تکرار جرم (مواد ۱۳۹-۱۳۶ ق.م.ا.)
۵۸	بخش چهارم: شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۵۸	فصل اول: شرایط مسئولیت کیفری
۵۸	فصل دوم: موانع مسئولیت کیفری
۶۵	حقوق جزای اختصاصی (۱)
۶۵	جرایم علیه اشخاص
۶۵	جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص
۶۵	فصل اول: عنصر مادی جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص
۶۵	مبحث اول: رفتار فیزیکی جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص
۶۵	گفتار اول: فعل و ترک فعل
۶۵	گفتار دوم: مباشرت و تسبیت
۶۶	اجتماع سبب و مباشر
۶۶	اجتماع اسباب
۶۷	گفتار سوم: رفتار دارای تأثیر عمل مادی و غیر مادی

مبحث دوم: شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص.....	۶۷
گفتار اول: انسان بودن قربانی.....	۶۷
گفتار دوم: توجه جرم به شخص دیگر.....	۶۷
گفتار سوم: محقون الدم بودن قربانی.....	۶۸
غیر معصوم اصلی.....	۶۸
غیر معصوم عارضی.....	۶۸
مبحث سوم: نتیجه حاصله.....	۶۹
رابطه سببیت.....	۶۹
فصل دوم: عنصر روانی جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص.....	۷۰
مبحث اول: قصد نتیجه.....	۷۱
مبحث دوم: جنایات شبه عمدی.....	۷۲
مبحث سوم: جنایات خطای محض.....	۷۲
مبحث چهارم: تداخل جنایات.....	۷۳
مبحث پنجم: اشتباه در جنایات.....	۷۴
فصل سوم: مجازات جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص.....	۷۴
مبحث اول: قصاص.....	۷۴
گفتار اول: شرایط عمومی ثبوت قصاص.....	۷۴
تساوی در دین.....	۷۵
فقدان رابطه پدری (ابوت).....	۷۶
تساوی در عقل.....	۷۶
گفتار دوم: شرایط اضافی لازم برای قصاص عضو (مواد ۴۱۶-۳۹۳ ق.م.ا).....	۷۷
گفتار سوم: شرایط اجرای قصاص.....	۷۹
تقاضای مجنی علیه یا اولیاء دم وی.....	۷۹
اذن ولی امر.....	۸۱
اذن مجنی علیه یا اولیاء دم.....	۸۱
گذشت صاحب حق قصاص.....	۸۱
پرداخت تفاضل دیه یا مازاد دیه.....	۸۲
تعدد اولیای دم و تفاوت تقاضای آن‌ها.....	۸۲
تفاوت در جنسیت قاتل و مقتول.....	۸۳
شرکت در ارتکاب جنایت.....	۸۳

۸۴	عدم آزار رسانی به جانی
۸۵	قصاص عضو در جنایات متعدد
۸۵	گفتار چهارم: موانع اجرای قصاص
۸۶	گفتار پنجم: موارد سقوط یا عدم اجرای مجازات
۸۷	مبحث دوم: دیه
۸۷	گفتار اول: تعریف و ماهیت دیه
۸۷	گفتار دوم: میزان دیه
۹۰	تغلیظ دیه (مواد ۵۵۷ - ۵۵۵ ق.م.ا)
۹۱	گفتار سوم: پرداخت کننده و دریافت کننده دیه
۹۱	پرداخت کنندگان دیه
۹۲	پرداخت دیه از سوی بیت المال
۹۳	دریافت کنندگان دیه
۹۴	فصل چهارم: راه‌های اثبات جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص
۹۵	مبحث اول: اقرار
۹۵	مبحث دوم: شهادت شهود
۹۷	مبحث سوم: قسامه
۹۷	سوگند
۹۷	قسامه
۱۰۱	فصل پنجم: موانع مسئولیت کیفری
۱۰۱	در این فصل به برخی موانع مسئولیت کیفری اشاره می‌شود.
۱۰۱	مبحث اول: مستی حین ارتکاب جرم (ماده ۳۰۷ ق.م.ا)
۱۰۲	مبحث دوم: اکراه در جنایت
۱۰۲	فصل ششم: موجبات ضمان (مواد ۴۹۲-۵۳۷ ق.م.ا)
۱۰۲	ضمان پزشک (مواد ۴۹۷-۴۹۵ ق.م.ا)
۱۰۳	ضمان ترساننده (ماده ۴۹۹ ق.م.ا)
۱۰۳	ضمان پرت شوونده (مواد ۵۰۲ و ۵۰۳ ق.م.ا)
۱۰۴	ضمان ناشی از حوادث رانندگی (ماده ۵۰۵ ق.م.ا)
۱۰۴	ضمان حفر کننده (ماده ۵۱۰-۵۰۷ ق.م.ا)
۱۰۵	ضمان دعوت کننده (ماده ۵۱۳ ق.م.ا)
۱۰۵	فصل هفتم: سقط جنین

حقوق جزای اختصاصی (۲).....	۱۰۷
جرایم علیه اموال و مالکیت.....	۱۰۷
فصل اول: کلاهبرداری.....	۱۰۷
مبحث اول: تعریف کلاهبرداری.....	۱۰۷
مبحث دوم: عناصر متشکله جرم کلاهبرداری.....	۱۰۷
گفتار اول: عنصر قانونی.....	۱۰۷
گفتار دوم: عنصر مادی.....	۱۰۷
الف) رفتار مادی فیزیکی.....	۱۰۷
ب) شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم کلاهبرداری.....	۱۰۸
مبحث سوم: صور خاص جرم کلاهبرداری.....	۱۱۰
گفتار اول: تعدی نسبت به دولت.....	۱۱۱
گفتار دوم: تبانی و مواضعه برای بردن مال غیر.....	۱۱۱
گفتار سوم: انتقال مال غیر بدون مجوز قانونی.....	۱۱۱
نکات انتقال مال غیر بدون مجوز قانونی.....	۱۱۲
گفتار چهارم: معرفی مال دیگری به عوض مال خود.....	۱۱۲
گفتار پنجم: کلاهبرداری در امور ثبتی.....	۱۱۲
تقاضای ثبت ملک متعلق به دیگری.....	۱۱۲
امتناع از رد حق به صاحب آن (ماده ۱۱۶ قانون ثبت).....	۱۱۳
معامله معارض.....	۱۱۳
گفتار ششم: کلاهبرداری در شرکتها.....	۱۱۴
گفتار هفتم: تحصیل متقلبانه تصدیق انحصار وراثت.....	۱۱۴
(ماده ۹ قانون تصدیق انحصار وراثت).....	۱۱۴
گفتار هشتم: تحصیل مال از طریق نامشروع.....	۱۱۴
گفتار نهم: تبانی در معاملات دولتی.....	۱۱۵
گفتار دهم: کلاهبرداری رایانه‌ای.....	۱۱۵
فصل دوم: خیانت در امانت.....	۱۱۶
مبحث اول: مفهوم جرم خیانت در امانت.....	۱۱۶
مبحث دوم: عناصر متشکله جرم خیانت در امانت.....	۱۱۶
گفتار اول: عنصر قانونی.....	۱۱۶
گفتار دوم: عنصر مادی.....	۱۱۶

۱۱۶	الف) رفتار مادی فیزیکی
۱۱۷	ب) شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم
۱۱۸	ج) نتیجه حاصله
۱۱۹	شروع به جرم
۱۱۹	تقصص
۱۱۹	مبحث سوم: صور خاص جرم خیانت در امانت
۱۱۹	گفتار اول: سوء استفاده از ضعف نفس اشخاص
۱۲۰	الف) رفتار فیزیکی جرم
۱۲۰	ب) شرایط و اوضاع و احوال لازم برای جرم
۱۲۰	ج) نتیجه حاصله
۱۲۰	گفتار دوم: سوء استفاده از سفید مهر
۱۲۱	گفتار سوم: اختلاس
۱۲۱	شرایط و اوضاع و احوال لازم برای جرم اختلاس
۱۲۱	سایر نکات جرم اختلاس
۱۲۳	گفتار چهارم: تصرف غیر قانونی در وجوه و اموال دولتی (موضوع ماده ۵۹۸ قانون تعزیرات)
۱۲۳	گفتار پنجم: خیانت مستخدمین دولتی در اسناد دولتی (موضوع ماده ۶۰۴ قانون تعزیرات)
۱۲۳	مبحث چهارم: تفاوت جرم کلاهبرداری و خیانت در امانت
۱۲۳	فصل سوم: سرقت
۱۲۳	مبحث اول: تعریف جرم سرقت
۱۲۴	مبحث دوم: شرایط سرقت مستوجب حد (مواد ۲۶۷-۲۷۸ ق.م.ا)
۱۲۹	مبحث سوم: سرقت مستوجب تعزیر (مواد ۶۴۷-۶۵۱ قانون تعزیرات)
۱۳۰	راهزنی مستوجب حد
۱۳۱	راهزنی مستوجب تعزیر
۱۳۱	سایر نکات سرقت
۱۳۱	مبحث چهارم: مداخله در اموال مسروق (اخفای اموال مسروق)
۱۳۲	مبحث پنجم: سرقت رایانه‌ای
۱۳۲	فصل چهارم: صدور چک پرداخت نشدنی
۱۳۲	مبحث اول: تعریف و ماهیت جرم صدور چک پرداخت نشدنی
۱۳۳	مبحث دوم: در حکم سند رسمی بودن چک
۱۳۴	مبحث سوم: جهات کیفری چک

مبحث چهارم: مواردی که صادر کننده قابل تعقیب کیفری نیست.....	۱۳۶
حقوق جزای اختصاصی (۳).....	۱۳۹
جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی.....	۱۳۹
فصل اول: محاربه (مواد ۲۸۵-۲۷۹ ق.م.ا).....	۱۳۹
فصل دوم: بغی (ماده ۲۸۷ ق.م.ا).....	۱۴۰
فصل سوم: افساد فی الارض (ماده ۲۸۶ ق.م.ا).....	۱۴۰
فصل چهارم: جرایم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور.....	۱۴۱
مبحث اول: تشکیل یا اداره یا عضویت در دسته یا جمعیت به قصد برهم زدن امنیت (ماده	
۴۹۸ و ۴۹۹ قانون تعزیرات).....	۱۴۱
مبحث دوم: تبلیغ علیه نظام (ماده ۵۰۰ قانون تعزیرات).....	۱۴۱
مبحث سوم: جاسوسی (ماده ۵۰۱ قانون تعزیرات).....	۱۴۱
مبحث چهارم: جاسوسی به نفع یک دولت بیگانه و به ضرر دولت بیگانه دیگر (ماده ۵۰۲	
قانون تعزیرات).....	۱۴۲
مبحث پنجم: ورود به اماکن ممنوعه یا فیلم برداری یا عکاسی از اماکن ممنوعه (ماده	
۵۰۳ قانون تعزیرات).....	۱۴۲
مبحث ششم: جمع آوری اطلاعات طبقه بندی شده (ماده ۵۰۵ قانون تعزیرات).....	۱۴۲
مبحث هفتم: تخلیه اطلاعاتی (ماده ۵۰۶ تعزیرات).....	۱۴۳
مبحث هشتم: اخفای جاسوس یا معرفی جاسوسان به کشورهای بیگانه (ماده ۵۱۰	
قانون تعزیرات).....	۱۴۳
مبحث نهم: تحریک مؤثر نیروهای رزمنده یا در خدمت نیروهای مسلح (ماده ۵۰۴	
قانون تعزیرات).....	۱۴۴
مبحث دهم: همکاری با دول خارجی متخاصم (ماده ۵۰۸ قانون تعزیرات).....	۱۴۴
مبحث یازدهم: تهدید به بمب گذاری کشتی، هواپیما و وسایل نقلیه عمومی یا ادعای	
بمب گذاری آن‌ها (ماده ۵۱۱ قانون تعزیرات).....	۱۴۴
مبحث دوازدهم: اغوا یا تحریک مردم به جنگ و کشتار یا یکدیگر (ماده ۵۱۲ قانون	
تعزیرات).....	۱۴۵
مبحث سیزدهم: جرم علیه امنیت داخلی و خارجی در زمان جنگ (ماده ۵۰۹	
قانون تعزیرات).....	۱۴۵
مبحث چهاردهم: تخفیف مجازات در جرایم علیه امنیت.....	۱۴۵
فصل پنجم: تخریب.....	۱۴۶

فصل ششم: تبانی (مواد ۶۱۰ و ۶۱۱ قانون تعزیرات).....	۱۴۶
فصل هفتم: جعل و تزویر (مواد ۵۴۲-۵۲۳ قانون تعزیرات).....	۱۴۷
مبحث اول: تعریف جعل.....	۱۴۷
مبحث دوم: مصادیق جعل (ماده ۵۲۳ قانون تعزیرات).....	۱۴۷
گفتار اول: ساختن نوشته یا سند.....	۱۴۸
گفتار دوم: ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیررسمی.....	۱۴۸
گفتار سوم: به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن.....	۱۴۸
مبحث سوم: رفتار فیزیکی در جرم جعل مادی.....	۱۴۸
مبحث چهارم: نکات مربوط به مصادیق جرم جعل.....	۱۴۹
مبحث پنجم: نکات مربوط به رفتار فیزیکی جعل مادی.....	۱۵۰
مبحث ششم: رفتار فیزیکی در جرم جعل مفادی.....	۱۵۰
مبحث هفتم: شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم جعل.....	۱۵۱
مبحث هشتم: عنصر روانی جرم جعل.....	۱۵۲
مبحث نهم: استفاده از سند مجعول.....	۱۵۳
مبحث دهم: تکرار و تعدد در جرم جعل و استفاده از سند مجعول.....	۱۵۳
فصل هشتم: قلب سکه و ترویج سکه قلب (مواد ۵۲۱-۵۱۸ قانون تعزیرات)...	۱۵۴
فصل نهم: رشاء و ارتشاء (مواد ۵۹۲-۵۹۰ قانون تعزیرات و ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین اختلاس، ارتشاء و کلاهبرداری).....	۱۵۶

حقوق جزای عمومی

بخش اول: مواد عمومی

فصل اول: تعاریف

نکته ۱: قانون مجازات اسلامی مشتمل بر موارد ذیل است: (مستند به ماده‌ی ۱ ق.م.ا)

(۱) جرایم؛

(۲) مجازات‌های حدود، قصاص، دیات، تعزیرات؛

(۳) اقدامات تأمینی و تربیتی؛

(۴) شرایط و موانع مسئولیت کیفری؛

(۵) قواعد حاکم بر آن‌ها.

نکته ۲: ماده ۲ ق.م.ا، بیانگر اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌هاست. بدین معنا که هر رفتاری، اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

نکته ۳: نتایج اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها عبارتند از:

(۱) تفسیر مضیق و محدود قوانین جزایی؛

(۲) عدم عطف به ماسبق شدن قوانین جزایی.

نکته ۴: در قوانین ماهوی (مثل ق.م.ا) اصل بر عطف به ماسبق نشدن قوانین است، مگر در موارد

استثنایی (مستفاد از ماده ۱۰ ق.م.ا)

نکته ۵: استثنائات اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی عبارتند از:

(۱) قانون تخفیف دهنده؛

(۲) قانون جرم زدا؛

(۳) قوانین مساعد به حال مرتکب؛

(۴) قانون تفسیری؛

(۵) تصریح قانون‌گذار.

نکته ۶: قاعده‌ی عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی، مُنصرف از قوانین و احکام الهی است؛ به عبارت دیگر، شامل حدود، قصاص و دیات و تعزیرات منصوص شرعی نمی‌شود. (رای وحدت

رویه‌ی ش ۴۵ مورخ ۱۳۶۵/۱۰/۲۵)

نکته ۷: در قوانین شکلی، اصل بر عطف به ماسبق شدن قوانین است مگر در موارد استثنایی. در این

راستا به استناد ماده ۱۱ ق.م.ا، موارد ذیل عطف به ماسبق می‌شوند:

(۱) قوانین مربوط به تشکیلات قضایی و صلاحیت؛

(۲) قوانین مربوط به ادله‌ی اثبات دعوا پیش از اجرای حکم؛

(۳) قوانین مربوط به شیوه‌ی دادرسی؛

۴) قوانین مربوط به مرور زمان.

نکته ۸: جرایم آنی تابع قانون زمان وقوع جرم هستند.

نکته ۹: جرم مستمر و جرم استمرار یافته اگر در زمان قانون لاحق به وقوع بپیوندند تابع قانون لاحق است؛ حتی اگر شدیدتر باشد.

نکته ۱۰: جرم به عادت، چنانچه رفتار تشکیل دهنده‌ی عادت به اندازه‌ی کافی در زمان حکومت قانون لاحق محقق شود تابع قانون لاحق است.

نکته ۱۱: جرم مرکب، تابع قانون زمان وقوع (تاریخ تحقق آخرین جزء لازم برای جرم) است.

فصل دوم: قلمرو قوانین جزایی در مکان

اصل صلاحیت سرزمینی

نکته ۱۲: به استناد ماده ۳ ق.م.ا، قوانین جزایی ایران درباره کلیه‌ی اشخاص با «هر تابعیتی» که در قلمرو حاکمیت ایران (زمینی/ دریایی/ هوایی) مرتکب جرم شوند، اعمال می‌شود.

نکته ۱۳: اگر قسمتی از جرم در ایران واقع و نتیجه‌ی آن در خارج یا قسمتی از آن در خارج و نتیجه‌ی آن در ایران واقع شود، طبق اصل صلاحیت سرزمینی قوانین جزایی ایران اعمال می‌شود. (مستند به ماده ۴ ق.م.ا) البته تهیه‌ی مقدمات جرم در ایران و وقوع جرم در کشور دیگر را نمی‌توان جرم واقع شده در ایران دانست.

نکته ۱۴: چنانچه عمل معاونت در جرمی در ایران صورت گیرد ولی خود جرم در خارج ایران تحقق یابد، تابع قوانین جزایی ایران نیست.

نکته ۱۵: چنانچه جرمی در ایران واقع شود ولی معاونت در این جرم در خارج ایران تحقق یابد، رسیدگی به جرم معاون، تابع قوانین جزایی ایران خواهد بود.

نکته ۱۶: استثنائات اصل صلاحیت سرزمینی عبارت است از:

۱) مصونیت سیاسی و دیپلماتیک و کنسولی (قسمت اخیر ماده ۶ ق.م.ا) غیراز جرایم مشهود کنسول؛

۲) مصونیت ناشی از وظایف نمایندگی (نه جرایم عادی)

اصل صلاحیت واقعی (صلاحیت حمایتی)

نکته ۱۷: جرایم مقرر در ماده ۵ ق.م.ا و قوانین خاص چنانچه در خارج از کشور توسط کلیه‌ی اشخاص با هر تابعیتی (اعم از ایرانی یا غیرایرانی) ارتکاب یابد طبق قوانین جزایی ایران محاکمه و مجازات می‌شود (جهت حمایت از منافع ملی کشور)

نکته ۱۸: چنانچه این جرایم در خارج از کشور مورد رسیدگی قرار گرفته و به صدور حکم محکومیت

و اجرای آن منتهی شده است، میزان محکومیت اجرا شده، در تعیین مجازات‌های تعزیری در نظر

گرفته می‌شود.

نکته ۱۹: صدر ماده ۶ ق.م.ا، بیانگر اصل صلاحیت واقعی است که چنین مقرر داشته: به جرایم مستخدمان دولت اعم از ایرانی یا غیرایرانی که در رابطه با شغل و وظیفه‌ی خود در خارج از قلمرو حاکمیت ایران مرتکب شده‌اند و به جرایم مأموران سیاسی و کنسولی و دیگر وابستگان دولت ایران که از مصونیت سیاسی برخوردارند، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران رسیدگی می‌شود.

اصل صلاحیت شخصی

نکته ۲۰: اعمال اصلی صلاحیت شخصی مثبت و فعال (مرتکب از اتباع ایران باشد)، در صورتی که مرتکب جرم در ایران یافت شود یا به ایران اعاده شود، دارای شرایط ذیل است: (به استناد ماده ۷ ق.م.ا)

- (۱) رفتار ارتكابی به موجب قوانین ایران جرم باشد؛
- (۲) جرم ارتكابی از جرایم تعزیری بوده و مرتکب در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات کلاً یا بعضاً درباره‌ی او اجرا نشده؛
- (۳) طبق قوانین ایران موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.

نکته ۲۱: مستند به ماده ۷ ق.م.ا، امکان رسیدگی غیابی وجود ندارد.

نکته ۲۲: در خصوص جرایم مستوجب مجازات حد، قصاص یا دیه، چنانچه مرتکب در محل وقوع جرم محاکمه و مجازات در مورد وی اجرا شده باشد، امکان محاکمه‌ی مجدد در ایران وجود دارد.

نکته ۲۳: اصل صلاحیت شخصی دو جنبه دارد:

(۱) جنبه‌ی مثبت و فعال: مبتنی است بر تابعیت مرتکب جرم، موضوع ماده ۷ ق.م.ا؛ بدین معنا که کلیه‌ی قوانین جزایی ایران در خصوص اتباع ایرانی که در خارج کشور مرتکب جرم می‌شوند اعمال می‌شود.

(۲) جنبه‌ی منفی یا انفعالی: مبتنی است بر تابعیت مجنی‌علیه، موضوع ماده ۸ ق.م.ا؛ بدین معنا که قوانین جزایی ایران در خصوص شخص غیرایرانی که در خارج از کشور علیه شخص ایرانی یا علیه کشور ایران مرتکب جرم شود اعمال می‌شود.

نکته ۲۴: اعمال صلاحیت شخصی انفعالی چنانچه مرتکب در ایران یافت شود یا به ایران اعاده گردد دارای شرایط ذیل است: (به استناد ماده ۸ ق.م.ا)

- (۱) جرم ارتكابی غیراز جرایم مذکور در ماده ۳ تا ۷ ق.م.ا باشد؛
- (۲) متهم در جرایم موجب تعزیر در محل وقوع جرم، محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت مجازات کلاً یا بعضاً درباره‌ی او اجرا نشده باشد؛

۳) رفتار ارتكابی در جرایم موجب تعزیر، هم طبق قانون ایران و هم طبق قانون محل وقوع، جرم باشد.

اصل صلاحیت جهانی (بین المللی)

نکته ۲۵: طبق ماده ۹ ق.م.ا، هرگاه غیرایرانی، خارج از قلمروی ایران مرتکب جرمی شود و در ایران یافت شود چنانچه جزء جرایمی باشد که به موجب قوانین خاص یا عهدنامه‌ها و مقررات بین المللی در هر کشور یافت شود در همان کشور محاکمه می‌شود. طبق قوانین جزایی ایران محاکمه می‌شود.

نکته ۲۶: استرداد مطابق قانون ایران به شرط معامله‌ی متقابل به عمل می‌آید.

نکته ۲۷: در صورت وجود چند تقاضای استرداد، صلاحیت سرزمینی و واقعی در اولویت است و مجرم به کشوری که جرم در قلمرو آن محقق شده یا علیه مصالح و منافع آن کشور صورت گرفته تسلیم می‌شود.

نکته ۲۸: اتباع داخلی و همچنین مجرمین سیاسی و نظامی قابل استرداد نیستند.

جرایم ارتكابی در کشتی‌ها

نکته ۲۹: رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی در صلاحیت دولت صاحب پرچم است.
نکته ۳۰: رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های غیرجنگی در آب‌های ساحلی ایران در صلاحیت ایران است.

نکته ۳۱: رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های در حال عبور از دریای سرزمینی در موارد زیر در صلاحیت محاکم ایران است:

- ۱) اثرات و عواقب جرم متوجه ایران گردد؛
- ۲) جرم ارتكابی مخل نظم و صلح و آرامش داخلی و یا نظم عمومی دریای سرزمینی باشد؛
- ۳) تقاضای کمک و رسیدگی از سوی فرماندهی کشتی یا نماینده‌ی دیپلماتیک یا کنسولی دولت صاحب پرچم کشتی صورت گرفته شود؛
- ۴) رسیدگی و تعقیب برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان ضروری باشد.

جرایم ارتكابی در هواپیما

نکته ۳۲: رسیدگی به جرایم ارتكابی در داخل هواپیمای خارجی در حال پرواز در صورت وجود یکی از شرایط ذیل در صلاحیت محاکم ایران است:

- ۱) جرم، مخل انتظامات یا امنیت عمومی ایران باشد؛
- ۲) متهم یا مجنی‌علیه تبعه‌ی ایران باشد؛
- ۳) هواپیما بعد از وقوع جرم در ایران فرود آید.

نکته ۳۳: رسیدگی به جرایم ارتكابی در هواپیمای نظامی در صلاحیت دولت صاحب پرچم آن است.

جرایم ارتكابی در آب‌های ساحلی

نکته ۳۴: جرایم ارتكابی در دریای ایران تابع قوانین ایران است.

نکته ۳۵: دریای ساحلی ایران ۱۲ مایل است.

فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان (ماده ۱۰ و ۱۱ ق.م.ا)

نکته ۳۶: ماده ۱۱ ق.م.ا، بیانگر قاعده‌ی عطف به ماسبق نشدن قوانین کیفری است که در بخش اول توضیح داده شد. در این مبحث نکات ماده ۱۰ و ۱۱ ق.م.ا بیان می‌شود.

نکته ۳۷: چنانچه پس از وقوع جرم تا زمان صدور حکم قطعی قانون مبتنی بر تخفیف تصویب شود، حکم مجازات متناسب با قانون خفیف صادر می‌شود ولی چنانچه قانون خفیف بعد از صدور حکم قطعی تصویب شد در این حالت قاضی اجرای احکام مکلف است پیش از شروع اجرای حکم یا حین اجرای آن، از دادگاه صادر کننده حکم قطعی، اصلاح حکم صادره را طبق قانون جدید تقاضا نماید (بند ب ماده ۱۱ ق.م.ا)

نکته ۳۸: در صورت تصویب قانون مبتنی بر تخفیف بعد از صدور حکم قطعی، محکوم علیه نیز می‌تواند از دادگاه صادرکننده حکم قطعی تخفیف مجازات را «بدون نیاز به درخواست اعاده دادرسی» تقاضا نماید.

نکته ۳۹: در صورت تخفیف اقدامات تأمینی و تربیتی نیز که ویژه‌ی اطفال بزهکار است، قاضی اجرای احکام مکلف است از دادگاه صادرکننده حکم قطعی تخفیف اقدامات تأمینی و تربیتی را تقاضا کند و همچنین ولی یا سرپرست طفل نیز می‌تواند تخفیف اقدام تأمینی و تربیتی را تقاضا نماید. (اختیار دارد)

نکته ۴۰: دادگاه صادرکننده حکم در موارد مذکور در نکات قبل موظف به تخفیف مجازات است.

نکته ۴۱: مطابق با ق.م.ا امکان تبدیل مجازات به اقدامات تأمینی و تربیتی وجود ندارد تا موضوع عطف به ماسبق مطرح شود چرا که طبق ق.م.ا و نسخ قانون اقدامات تأمینی و تربیتی، اقدامات تأمینی و تربیتی فقط در مورد اطفال و مجانین که فاقد مسئولیت کیفری هستند اجرا می‌شود و مجازات نیز مخصوص اشخاص دارای مسئولیت است.

نکته ۴۲: مطابق تبصره ماده ۱۰ ق.م.ا، مقررات فوق در مورد قوانینی که برای مدت معین و یا موارد خاص وضع شده است اعمال نمی‌شود مگر به تصریح قانون لاحق.

بخش دوم: مجازات‌ها

فصل اول: مجازات‌های اصلی (مواد ۲۲-۱۴ ق.م.ا)

نکته ۴۳: مجازات‌های اصلی مقرر در ق.م.ا، عبارت است از:

- (۱) حدود؛
- (۲) قصاص؛
- (۳) دیات؛
- (۴) تعزیرات.

به استناد ماده ۱۴ ق.م.ا، مجازات بازدارنده از انواع مجازات‌های اصلی حذف شده.

نکته ۴۴: مجازات حد به استناد ماده ۱۵ ق.م.ا، دارای ۴ ویژگی زیر است:

- (۱) موجب آن در شرع تعیین شده است؛
- (۲) نوع آن در شرع تعیین شده است؛
- (۳) میزان آن در شرع تعیین شده است؛
- (۴) کیفیت اجرای آن در شرع تعیین شده است؛

نکته ۴۵: قصاص مجازات اصلی جنایات عمدی بر نفس، عضو و منفعت است.

نکته ۴۶: تعزیر، مجازاتی است که مشمول عنوان حد، قصاص یا دیه نیست و به موجب قانون در موارد ارتکاب محرمات شرعی یا نقض مقررات حکومتی تعیین و اعمال می‌گردد.

نکته ۴۷: دیه مالی است که در شرع برای ایراد جنایت غیرعمدی بر نفس، عضو و منفعت یا جنایت عمدی در مواردی که به هر جهت قصاص ندارد به موجب قانون تعیین می‌شود. دیه دو قسم است:

- (۱) دیهی مقدر؛
- (۲) دیهی غیرمقدر.

نکته ۴۸: دادگاه با در نظر گرفتن موارد ذیل مطابق مقررات، حکم تعزیری صادر می‌کند:

- (۱) انگیزه‌ی مرتکب و وضعیت ذهنی و روانی او حین ارتکاب جرم؛
- (۲) شیوه‌ی ارتکاب جرم، گستره‌ی نقض وظیفه و نتایج زیان بار آن؛
- (۳) سوابق و وضعیت فردی، خانوادگی و اجتماعی مرتکب و تأثیر تعزیر بر وی.

نکته ۴۹: در تبصره ۲ ماده ۱۱۵، اشاره به تعزیرات منصوص شرعی شده است.

تعزیر منصوص شرعی مواردی است که نوع، میزان و مجازات آن در شرع تعیین شده است. مانند جماع زوج با زوجه‌ی متوفی خود (ماده ۲۲۲ ق.م.ا)

نکته ۵۰: آثار حاکم بر تعزیرات منصوص شرعی: (تبصره ۲ ماده ۱۱۵)

- (۱) مشمول مرور زمان نمی‌شود؛
- (۲) مشمول مقررات معافیت از کیفر نمی‌شود؛

(۳) مشمول مقررات تعویق صدور حکم نمی‌شوند؛

(۴) مشمول مقررات تعلیق اجرای مجازات نمی‌شوند؛

(۵) مشمول مقررات تخفیف افراد زیر ۱۸ سال نمی‌شود؛

(۶) مشمول مقررات سقوط مجازات تعزیری یا تخفیف آن به موجب توبه نمی‌شود.

نکته ۵۱: مجازات‌های تعزیری به ۸ درجه تقسیم می‌شوند (ماده ۱۹ ق.م.ا).

نکته ۵۲: انحلال شخص حقوقی و مصادره اموال درجه ۱ است.

نکته ۵۳: انحلال شخص حقوقی و مصادره اموال زمانی اعمال می‌شود که دارای یکی از شرایط ذیل

باشد: (مستند به ماده ۲۲ ق.م.ا)

(۱) برای ارتکاب جرم به وجود آمده باشد؛

(۲) از هدف مشروع نخستین خود منحرف شود و فعالیت خود را منحصراً در جهت ارتکاب جرم تغییر دهد.

نکته ۵۴: در صورت صدور حکم به مصادره اموال، هزینه‌های متعارف زندگی محکوم و افراد تحت

تکفل او باید مستثنی شود.

نکته ۵۵: مجازات‌های تعزیری مشترک اشخاص حقیقی و حقوقی عبارتند از:

(۱) مصادره‌ی اموال؛

(۲) انتشار حکم قطعی؛

(۳) جزای نقدی.

نکته ۵۶: مجازات‌های تعزیری که فقط در مورد اشخاص حقوقی قابل اعمال است:

(۱) انحلال؛

(۲) ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی؛

(۳) ممنوعیت از صدور برخی اسناد تجاری؛

(۴) ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه.

نکته ۵۷: مجازات‌های تعزیری که فقط در مورد اشخاص حقیقی قابل اعمال است:

(۱) حبس؛

(۲) انفصال دائم؛

(۳) محرومیت از حقوق اجتماعی؛

(۴) شلاق؛

نکته ۵۸: مجازات حبس و جزای نقدی در تمام درجات مجازات‌های تعزیری قرار دارد.

نکته ۵۹: انتشار حکم قطعی در رسانه‌ها در مجازات‌های تعزیری درجه ۶ قرار دارد.

نکته ۶۰: مجازات شلاق تعزیری حسب مورد در درجات ۶ و ۷ و ۸ قرار دارد.

نکته ۶۱: مجازات انفصال دائم از خدمات دولتی و عمومی فقط در مجازات تعزیری درجه ۴ پیش‌بینی شده است.

نکته ۶۲: محرومیت از حقوق اجتماعی، حسب موارد در درجات ۵، ۶، و ۷ قرار دارد و در ۱۲ بند در ماده ۲۶ ق.م.ا احصاء شده است.

نکته ۶۳: مجازات‌های تعزیری مذکور در ماده ۱۹، فقط مجازات اشخاص بالای هجده سال را در بر می‌گیرد و برای افراد زیر ۱۸ سال، برابر ماده‌ی ۸۸ و ۸۹ ق.م.ا، مجازات خاصی اعمال می‌شود.

نکته ۶۴: اگر مجازاتی در قانون پیش‌بینی شده باشد و با هیچ یک از بندهای هشت‌گانه‌ی مذکور در ماده‌ی ۱۹ مطابقت نداشته باشد. مجازات درجه هفت محسوب می‌شود؛ مثل اقامت اجباری در محل معین. (مستند به تبصره ۳ ماده ۱۹ ق.م.ا)

نکته ۶۵: مجازاتی که حداقل آن، منطبق با یکی از درجات باشد و حداکثر آن، منطبق با درجه‌ی بالاتر باشد، از درجه‌ی بالاتر محسوب می‌شود. (مستند به تبصره ۱ ماده ۱۹ ق.م.ا)

نکته ۶۶: در صورت تعدد مجازات‌ها، مجازات شدیدتر ملاک درجه بندی خواهد بود و در صورت عدم امکان تشخیص مجازات شدیدتر، مجازات حبس ملاک درجه بندی قرار خواهد گرفت.

نکته ۶۷: در خصوص جزای نقدی که در هشت درجه مجازات تعزیری قرار دارد به موجب رأی وحدت رویه جدید فقط ناظر به جزای نقدی ثابت است و متصرف از جزای نقدی نسبی است. جزای نقدی ثابت عبارت است از میزان جزای نقدی که به مقدار ثابت و یا با حداقل و حداکثر مشخص می‌شود.

جزای نقدی نسبی عبارت است از جزای نقدی که میزان آن براساس و مبنای محاسبه می‌شود (میزان آن براساس ارزش موضوع جرم یا براساس خسارت وارده یا براساس درآمدهای ناشی از جرم تعیین می‌شود) برای مثال جریمه‌ی مذکور در مجازات کلاهبرداری در ماده ۱ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری. اگر مجازات جرمی فقط جزای نقدی نسبی باشد مجازات تعزیری درجه هفت محسوب می‌شود.

نکته ۶۸: ضبط اشیای و اموالی که در ارتکاب جرم به‌کاررفته یا مقصود از آن به‌کارگیری در ارتکاب جرم بوده است مشمول درجه بندی مجازات‌ها نمی‌شود (تبصره ۵ ماده ۱۹ ق.م.ا)

نکته ۶۹: به استناد ماده ۱۴۳ ق.م.ا، اصل بر مسئولیت شخص حقیقی است. شخص حقوقی در صورتی دارای مسئولیت کیفری است که نماینده‌ی قانونی شخص حقوقی به نام یا در راستای منافع آن مرتکب جرمی شود. مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی مانع مسئولیت اشخاص حقیقی مرتکب جرم نیست.

نکته ۷۰: به استناد ماده ۲۰ ق.م.ا، در صورتی که شخص حقوقی مسئول شناخته شود، با توجه به شدت جرم ارتکابی و نتایج زیان بار آن به یک تا دو مورد از موارد زیر محکوم می‌شود:

- (۱) انحلال شخص حقوقی؛
- (۲) مصادره‌ی کل اموال؛
- (۳) ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی به‌طور دائم یا حداکثر برای مدت پنج سال؛
- (۴) ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه به‌طور دائم یا حداکثر برای مدت پنج سال؛
- (۵) ممنوعیت از اصدار برخی از اسناد تجاری حداکثر برای مدت پنج سال؛
- (۶) جزای نقدی؛
- (۷) انتشار حکم محکومیت به وسیله رسانه‌ها.

نکته ۷۱: مجازات‌های مذکور در نکته‌ی فوق در مورد اشخاص حقوقی دولتی یا عمومی غیردولتی در مواردی که اعمال حاکمیت می‌کنند، قابل اعمال نیست (تبصره ماده ۲۰ ق.م.ا).

نکته ۷۲: میزان جزای نقدی قابل اعمال بر اشخاص حقوقی، حداقل ۲ برابر و حداکثر ۴ برابر مبلغی است که در قانون برای ارتکاب آن توسط اشخاص حقیقی پیش بینی شده است.

فصل دوم: مجازات‌های تکمیلی و تبعی (مواد ۲۶-۲۳ ق.م.ا)

نکته ۷۳: مجازات تکمیلی، مجازاتی است که علاوه بر مجازات اصلی، برای مجرم تعیین می‌شود و باید در حکم دادگاه قید شود.

نکته ۷۴: حکم به مجازات‌های تکمیلی از اختیارات دادگاه است و دادگاه می‌تواند به مجازات تکمیلی حکم دهد.

نکته ۷۵: مطابق ماده ۲۳ ق.م.ا، دادگاه می‌تواند مرتکبین جرایم تعزیری درجه ۱ تا ۶ و مرتکبین جرایم موجب حد و قصاص را به مجازات تکمیلی محکوم کند.

نکته ۷۶: چنانچه مجازات جرمی از نوع دیه باشد، مجازات تکمیلی نخواهد داشت، اما اگر علاوه بر دیه به مجازات تعزیری دیگری از درجه ۱ تا ۶ محکوم شده باشد با وجود سایر شرایط، دادگاه می‌تواند حکم به مجازات تکمیلی دهد.

نکته ۷۷: با توجه به اطلاق ماده ۲۳ ق.م.ا، مجازات‌های تکمیلی در همه‌ی جرایم، اعم از عمد و غیرعمد قابل اعمال است.

نکته ۷۸: دادگاه متناسب با جرم ارتكابی و خصوصیات مرتکب جرم می‌تواند به یک یا چند مورد از مجازات‌های تکمیلی احصاء شده در ماده ۲۳ ق.م.ا، حکم دهد.

نکته ۷۹: مجازات‌های تکمیلی مندرج در ماده‌ی ۲۳ فقط در مورد اشخاص حقیقی اعمال می‌شود و نسبت به اشخاص حقوقی قابلیت اعمال ندارد.

نکته ۸۰: مصادیق مجازات‌های تکمیلی مندرج در ماده ۲۳ در پانزده بند احصاء شده است و دادگاه نمی‌تواند خارج از این موارد به مجازات تکمیلی حکم دهد. (حصری است نه تمثیلی)

نکته ۸۱: مدت مجازات تکمیلی بیش از دو سال نیست مگر در مواردی که قانون به نحو دیگری معین کرده باشد.

نکته ۸۲: چنانچه محکوم طی مدت اجرای مجازات تکمیلی مفاد حکم را رعایت ننماید دادگاه صادرکننده حکم به پیشنهاد قاضی اجرای احکام: (مستند به ماده ۲۴ ق.م.ا.) بار اول: مدت مجازات تکمیلی مندرج در حکم را تا یک سوم افزایش می‌دهد. بار دوم: بقیه‌ی مدت محکومیت مجازات تکمیلی به حبس یا جزای نقدی درجه هفت یا هشت تبدیل می‌شود.

نکته ۸۳: تعیین مجازات تکمیلی باید ضمن صدور حکم محکومیت باشد و پس از تعیین مجازات نمی‌توان اقدام به صدور مجازات تکمیلی نمود.

نکته ۸۴: بعد از گذشت نیمی از مجازات تکمیلی، دادگاه صادرکننده حکم می‌تواند در صورت اطمینان به عدم تکرار جرم و اصلاح مجرم نسبت به لغو یا کاهش مدت مجازات تکمیلی اقدام نماید.

نکته ۸۵: برای لغو یا کاهش مدت مجازات تکمیلی، پیشنهاد قاضی اجرای حکم ضروری است و دادگاه نمی‌تواند به صرف درخواست محکوم، حکم به لغو یا کاهش مدت مجازات تکمیلی دهد.

نکته ۸۶: در صورت هم‌نوع بودن مجازات اصلی و مجازات تکمیلی، فقط مجازات اصلی مورد حکم قرار می‌گیرد.

نکته ۸۷: مجازات تبعی، مجازاتی است که به موجب قانون و به تبع محکومیت مجرم به مجازات اصلی، به محکوم تحمیل می‌شود و مستلزم قید در حکم دادگاه نیست (ماده ۲۵ ق.م.ا.)

نکته ۸۸: به استناد ماده ۲۵ ق.م.ا. در موارد ذیل مجازات تبعی اعمال می‌شود:

- (۱) محکومیت قطعی به مجازات سالب حیات؛
- (۲) محکومیت قطعی به قطع عضو؛
- (۳) محکومیت قطعی به قصاص عضو؛
- (۵) محکومیت قطعی به نفی بلد؛
- (۶) محکومیت قطعی به حبس درجه ۱ تا ۵؛
- (۷) محکومیت قطعی به شلاق حدی.

نکته ۸۹: محکومیت قطعی کیفری فقط در جرایم عمدی دارای آثار تبعی است و محکومیت به جرایم غیرعمدی، آثار تبعی ندارد و موجب محرومیت از حقوق اجتماعی نمی‌شود.

نکته ۹۰: برای اعمال آثار تبعی مجازات‌های مندرج در حکم دادگاه ملاک است نه مجازات‌های قانونی.

نکته ۹۱: محکومیت به جزای نقدی و شلاق تعزیری و انفصال در هیچ صورت دارای آثار تبعی نیست و موجب محرومیت از حقوق اجتماعی نمی‌شود.

نکته ۹۲: جرایم موجب مجازات‌های تعزیری درجه ۶ تا ۸ آثار تبعی ندارند

نکته ۹۳: جرایم مستوجب دیه دارای آثار تبعی نیستند.

نکته ۹۴: محکومیت‌های کیفری اطفال و نوجوانان فاقد آثار کیفری است (مستند به ماده ۹۵ ق.م.ا)

نکته ۹۵: محکومیت قطعی به مجازات سالب حیات و حبس ابد موجب محرومیت از حقوق اجتماعی به مدت ۷ سال از تاریخ توقف اجرای حکم اصلی می‌شود.

نکته ۹۶: محکومیت قطعی به قطع عضو، قصاص عضو اگر دیه‌ی جنایت ارتكابی بیش از نصف دیه‌ی مجنی‌علیه باشد، نفی بلد و حبس درجه ۱ تا ۴ موجب محرومیت از حقوق اجتماعی به مدت ۳ سال از تاریخ اجرای حکم یا شمول مرور زمان می‌شود.

نکته ۹۷: محکومیت قطعی به شلاق حدی، قصاص عضو اگر دیه‌ی جنایت ارتكابی نصف دیه‌ی مجنی‌علیه یا کمتر باشد و حبس درجه ۵ موجب محرومیت از حقوق اجتماعی به مدت ۲ سال از تاریخ اجرای حکم یا شمول مرور زمان می‌شود.

نکته ۹۸: درخصوص جرایم قابل گذشت به محض گذشت شاکی یا مدعی خصوصی، اجرای مجازات موقوف می‌شود و اثر تبعی آن رفع می‌شود.

نکته ۹۹: در عفو و آزادی مشروط، با گذشت مدتهای مقرر ماده ۲۵ ق.م.ا، از زمان عفو یا آزادی مشروط، اثر تبعی نیز رفع می‌گردد. عفو خصوصی موجب زوال آثار مجازات نیست مگر اینکه تصریح شده باشد.

نکته ۱۰۰: ماده ۲۶ ق.م.ا، بیانگر حقوق اجتماعی است که به موجب مجازات تبعی از اشخاص سلب می‌شود.

نکته ۱۰۱: هرکس به عنوان مجازات تبعی از حقوق اجتماعی محروم گردد پس از گذشت مواعد مقرر در ماده ۲۵ ق.م.ا (مذکور در نکات ۹۵، ۹۶، ۹۷) اعاده‌ی حیثیت می‌شود و آثار تبعی محکومیت وی ضایع می‌گردد، جز در موارد ذیل که موجب محرومیت دائم مرتکب می‌شود: (مستند به تبصره ۲ ماده ۲۶ ق.م.ا)

(۱) داوطلب شدن در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس خبرگان رهبری، مجلس شورای اسلامی و شورای اسلامی شهر و روستا؛

(۲) عضویت در شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام یا هیأت دولت و تصدی معاونت رئیس‌جمهور؛

(۳) تصدی ریاست قوه‌ی قضائیه، دادستانی کل کشور، ریاست دیوان عالی کشور و ریاست دیوان عدالت اداری.

نکته ۱۰۲: اعاده‌ی حیثیت مذکور در تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۲۶ ق.م.ا، بدون نیاز به صدور حکم از دادگاه حاصل می‌شود؛ لذا زوال آثار محکومیت از سجل قضایی، نیازی به مراجعه به دادگاه و صدور حکم ندارد.